

Василь Шунков, кандидат хімічних наук,
доцент кафедри біологічної та загальної хімії

Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У статті проаналізовано законодавчо-нормативне забезпечення якості вищої фармацевтичної освіти та професійної підготовки фармацевтів у Великій Британії. З'ясовано вплив відомих фахових організацій та агенцій на забезпечення якості фармацевтичної освіти і підготовки фармацевтів. Встановлено, що головною метою забезпечення високої якості фармацевтичної освіти та професійної підготовки фармацевтів є оновлення цілей та очікуваних результатів навчання, які відповідають запитам фармацевтичної галузі та потребам ринку праці. Охарактеризовано критерії оцінювання якості та вимоги до програм практичної підтримки молодих фармацевтів на етапі ранньої кар'єри.

Ключові слова: Велика Британія; фармацевтична освіта; якість; стандарти; професійна підготовка; фармацевт.

Рис. 1. Літ. 12.

Vasyl Shunkov, Ph.D. (Chemical Science),

Associate Professor of the Biological and General Chemistry Department
Vinnytsya Mykola Pyrohov National Medical University

THE ASPECTS OF QUALITY ASSURANCE OF PHARMACEUTICAL EDUCATION: THE EXPERIENCE OF GREAT BRITAIN

The article highlights the issue of using the experience of Great Britain to ensure the quality of pharmaceutical education. The legislative and regulatory framework for ensuring the quality of higher pharmaceutical education, in particular the standards of higher pharmaceutical education, procedures for external and internal examination and assessment of the quality of professional training of pharmacists, was analyzed. Certain provisions and requirements defined in key regulatory documents are highlighted, as well as the influence of well-known professional organizations and agencies on ensuring the quality of pharmaceutical education and training of pharmacists is clarified. It was found that the main goal of ensuring high quality of pharmaceutical education and professional training of pharmacists is to update the goals and expected learning outcomes that meet the demands of the pharmaceutical industry and the needs of the labor market. It was established that the criteria for evaluating the quality of professional training of pharmacists require compliance with educational goals and objectives, educational programs, specialization, and the professional level of the teaching staff. Taking into account the needs of students, taking care of the balanced workload of teachers, transforming the content of education are the characteristic indicators for each criterion. It is noted that the main attention is paid to the development of quality control tools, forms and methods of evaluating the study results of applicants, improving the qualifications of teachers, managing and using educational resources effectively. Requirements for the structure of educational programs, descriptors of educational results, etc. are highlighted. The requirements for practical professional support programs for young pharmacists at the stage of their early career are characterized on the basis of a practical-oriented approach. The role and mission of agencies, organizations and societies in ensuring the quality of pharmaceutical education is clarified, which consists in popularizing pharmacy as the vanguard of health and safety, as well as supporting and developing pharmaceutical education and recognizing the quality of professional qualifications of British pharmacists in the world.

Keywords: Great Britain; pharmaceutical education; quality; knowledge control; standards; professional training; pharmacists.

Постановка проблеми. У кожній країні існує система забезпечення якості освіти, яка покликана слугувати інструментом контролю отримання споживачем максимуму якісних освітніх послуг відповідно до очікувань та потреб. Механізми забезпечення якості вищої освіти залежать від багатьох чинників і продиктовані в кожному окремому випадку певними історично, традиційно чи економічно зумовленими факторами. Сучасні умови соціально-економічного розвитку британського суспільства спонукають владу швидко реагувати на стрімкі зміни на ринку праці. Трансформаційні процеси у системі вищої освіти актуалізують питання щодо забезпечення якості освітніх

послуг і вимагають від держави, суспільства і закладів вищої освіти удосконалення наявних і розробку нових механізмів акредитаційної політики як інструменту моніторингу якості вищої освіти, у тому числі фармацевтичної. Сучасна система фармацевтичної освіти Великої Британії відповідає вимогам практичної сфери охорони здоров'я, забезпечення якості підготовки майбутніх фармацевтів здійснюється шляхом ефективної організації освітнього процесу на основі практико-орієнтованого підходу. Важливого значення набуває питання використання досвіду Великої Британії, яка значно раніше запровадила нові підходи до забезпечення якості фармацевтичної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науково-педагогічному просторі порівняльної професійної педагогіки проблеми вищої медичної освіти, а також підготовки майбутніх фахівців сфери охорони здоров'я знайшли висвітлення у працях таких українських дослідників-компаративістів, як: І. Паламаренко (професійна підготовка сімейних лікарів у вищих медичних школах Великої Британії); Л. Логуш (тенденції розвитку медичної освіти в освітній політиці Європейського Союзу); К. Магрламова (теоретичні і практичні засади професійної підготовки майбутніх лікарів у вищих медичних навчальних закладах Великої Британії); К. Хоменко (формування професійної компетентності майбутніх лікарів в університетах Польщі (1990–2015)); Г. Кліщ (професійна підготовка лікарів в університетах Австрії), О. Канівець (професійна підготовка лікарів ветеринарної медицини у Великій Британії та Україні); С. Гук (професійна підготовка фахівців з фізичної реабілітації в університетах Великої Британії) та ін. Попри активну увагу науковців до висвітлення різних аспектів підготовки фахівців медичної галузі у зарубіжному досвіді, питання забезпечення якості фармацевтичної освіти у британському досвіді потребує окремого наукового пошуку.

Мета статті – розкрити особливості забезпечення якості фармацевтичної освіти у Великій Британії.

Виклад основного матеріалу. На основі вивчення законодавчих документів про вищу освіту Великої Британії встановлено, що забезпечення якості вищої освіти, у тому числі фармацевтичної, регулюється низкою внутрішніх стандартів, кодексів якості освіти, а також положеннями та вимогами професійних організацій, агентств, товариств фармацевтичної освіти. Вважаємо за доцільне детальніше висвітлити окремі положення та вимоги, визначені у ключових нормативних документах, а також з'ясувати вплив відомих фахових організацій і агенцій на забезпечення якості фармацевтичної освіти та підготовки фармацевтів.

Забезпечення якості фармацевтичної освіти та професійної підготовки фармацевтів регламентовано низкою нормативних та підзвітних документів, зокрема такими, як: “Кодекс якості вищої освіти Великої Британії” (QCFHE, 2018), “Професійний стандарт фармацевтів” (GPhC, 2017), “Стандарти освіти та підготовки незалежних фармацевтів-провізорів” (GPhC, 2019), “Стандарт базової освіти та підготовки фармацевтів” (2021), “Навчальні процедури для базової освіти та підготовки фармацевтів і фармацевтичних техніків” (GPhC, 2013), “Рамка ревалідації” (GPhC, 2018), “Наказ про фармацію” (Департамент охорони здоров'я, 2010), “Наказ про фармацію” (Північна Ірландія, Департамент охорони здоров'я, соціальних служб і громадської безпеки, 1976), “Кодекс етики та стандартів” (Фармацевтичне товариство Північної Ірландії, 2016), “Стратегія

розвитку фармацевтичної освіти на період 2021–2026 рр.”, “Рамка практичної підготовки фармацевтів” (2019) та ін.

Вивчення і аналіз головних положень “Кодексу якості вищої освіти” (2018) уможливив виокремити ключові поняття та терміни, якими оперують у процесі моніторингу якості вищої освіти, а саме: “порогові” (мінімальні) академічні стандарти (threshold academic standards) – мінімальний рівень навчальних досягнень здобувачів, що дозволяє їм отримати певну кваліфікацію; ключовою ознакою є відсутність варіювання від одного освітнього провайдера до іншого; академічна якість (academic quality) – якісний рівень підтримки освітнім провайдером здобувача у його навчанні, викладанні, навчально-методичному супроводі, методах оцінювання, доступу до освітніх ресурсів; забезпечення якості (quality assurance) – процес перевірки відповідності стандартів та провізій вищої освіти загальноприйнятими очікуванням. Основними цілями цього документа є: гарантування академічних стандартів вищої освіти; забезпечення якості навчальних можливостей для здобувачів; промоція постійного та систематичного удосконалення вищої освіти; гарантування вільного доступу до інформації про вищу освіту [12].

У 2021 р. затверджено “Стратегію розвитку фармацевтичної освіти (2021–2026 рр.)”, яка окреслює сім цілей, що створюють міцне підґрунтя для професійної підготовки фармацевтів з урахуванням глобалізаційних викликів суспільства, в якому фармацевти відіграють центральну роль з надання високоякісних послуг з охорони здоров'я. Цілі визначають майбутнє фармації, фармацевтичної освіти, практики і науки, забезпечення збалансованого взаємозв'язку цих стратегічних компонентів для задоволення потреб суспільства у безпечному використанні лікарських засобів. Реалізацію завдань Стратегії покладено на Комітет з освіти і стандартів (Education & Standards Committee, ESC), який виконує дві важливі функції: консультування та розроблення рекомендацій щодо стратегічних завдань забезпечення якості підготовки та професійного розвитку фахівців; розроблення вимог до експертизи й акредитації освітніх програм, програм професійного розвитку, сертифікації фахівців, затвердження рамки кваліфікації [7].

На думку Г. Флемінг, директорки Відділу освіти та професійного розвитку (Королівське фармацевтичне товариство), необхідно постійно моніторити ринок праці з метою ухвалення найефективніших рішень щодо удосконалення фармацевтичної освіти, а саме: визначення та підтримка освітніх і професійних потреб фармацевтів; розроблення пілотних освітніх програм з підготовки фармацевтів нової генерації; перегляд та оновлення моделей і процедур акредитації (альтернативні варіанти акредитації,

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

наприклад, подвійна акредитація з іншими провайдерами фармацевтичної освіти); удосконалення професійних стандартів з підготовки фармацевтів-провізорів; пошук нових напрямів розширення співпраці зі стейкхолдерами [6].

Відповідно до вимог “Стандарту базової освіти та підготовки фармацевтів” (Standards for the initial education and training of pharmacists, 2021), головною метою забезпечення високої якості фармацевтичної освіти та професійної підготовки фармацевтів є оновлення цілей і очікуваних результатів навчання, які відповідають запитам фармацевтичної галузі та потребам ринку праці. Структура стандарту містить два розділи: розділ 1 висвітлює результати навчання у чотирьох контекстах: особистісні якості та взаємодія; професійна практика; лідерство та управління; освіта та дослідження; розділ 2 містить вимоги до провайдерів, які надають послуги у фармацевтичній освіті (вимоги до освітніх програм магістра фармації (MPharm); вимоги до практики та інтернатури) [9]. У цьому контексті заслуговують на увагу визначені стандартом критерії оцінювання освітніх програм MPharm, зокрема:

1) вимоги до вступу та вибору освітньої програми (вступ на основі попереднього практичного досвіду у фармації);

2) дотримання принципів рівності, різноманітності і справедливості (дотримання законів щодо рівності у правах на освіту та справедливості);

3) ресурси та науково-педагогічний потенціал (відповідність навчальних ресурсів освітнім потребам здобувачів, рівень кваліфікації викладачів);

4) управління, розвиток і оцінювання (системні та систематичні процедури моніторингу й оцінювання результатів навчання з подальшим удосконаленням);

5) розробка та структура курикулуму (послідовне викладання і навчання; формування необхідних

знань, умінь та навичок, стратегії поведінки для задоволення результатами навчання);

6) оцінювання (демонстрування закладами освіти чіткої та виваженої стратегії (механізмів, діагностичних інструментів) оцінювання знань, умінь, навичок та поведінки здобувачів);

7) підтримка та професійний розвиток майбутніх фармацевтів (наявність програм професійного розвитку та самовдосконалення).

Різні аспекти удосконалення практичної підготовки (інтернатури) фармацевтів відповідно до вимог аптечної практики знайшли відображення у документі “Foundation Pharmacist Framework” (2019), в якому запропоновано напрями практичної професійної підтримки молодих фармацевтів на етапі ранньої кар’єри (інтернатури) на засадах практико-орієнтованого підходу. Структура таких програм передбачає протягом двох років практичну підготовку зареєстрованих фармацевтів, які успішно виконали нормативні стандарти початкової (базової) фармацевтичної підготовки. Ключовими вимогами до таких програм є: дотримання національно визначених освітніх стандартів; використання практико-орієнтованого підходу; прозорі умови вступу; належний освітній менеджмент та процедури оцінювання якості результатів навчання; високий рівень навчання і викладання (висока якість клінічних та освітніх експертиз; широкий доступ до інформаційних та освітніх ресурсів); широкі кар’єрні можливості для подальшого працевлаштування (гнучкість та супровід з електронним портфоліо); гнучкі інструменти призупинення та продовження навчання [4]. За допомогою програми фармацевти мають змогу оцінити свої знання, уміння та навички, поведінку, а також визначити потреби подальшого розвитку. На рис. 1. відображено поетапну модель набуття практичного досвіду фармацевтами в професійному середовищі.

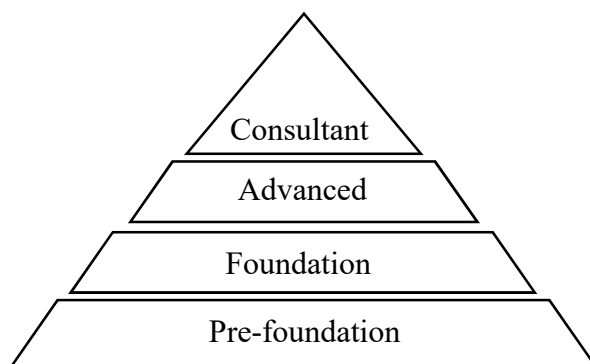

Рис. 1. Модель практико-орієнтованої підготовки (інтернатури) та професійного розвитку фармацевтів [8]

Вимоги до якості будь-якої післяреєстраційної програми для фармації містять такі критерії:

1. Цілі та потреби (програма базується на потребах пацієнтів, населення та послуг; програма

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

ставить пацієнта в центр своєї розробки; програму схвалено чотирма країнами Великої Британії; програму схвалено всіма фармацевтичними секторами; зміст та обсяг забезпечують високий рівень продуктивності результатів навчання; програма є гнучкою та мобільною);

2. *Управління та гарантування якості освіти* (програми результати навчання розробляються за допомогою чітких і надійних процесів управління та врахування думки широкої групи зацікавлених сторін (фармацевти, керівники аптек та клінік, лікарі, науковці, професійні організації, державні установи, педагоги з досвідом розробки навчальних програм / оцінювання тощо); забезпечення процесів періодичного збору якісних відгуків зацікавлених сторін та регулярного перегляду програм; інформування громадськості про вдосконалення програми та результати оцінювання);

3. *Навчальна і викладання* (опис очікуваних результатів навчання, здібності / компетентності, очікувані рівні та досвід, які необхідно продемонструвати, щоб досягти критичних точок і/або завершити навчання; відповідність цілям навчання; відповідність рівня компетентності та майстерності викладачів і наставників);

4. *Оцінювання* (форми, види контролю чітко прописані та спрямовані на оцінювання конкретних результатів навчання та їх елементів; багатоаспектне оцінювання; самооцінювання; справедливості та надійності, прозорості оцінювання) [10].

Фармацевтична діяльність передбачає дотримання певних етичних норм і правил поведінки, зокрема побудову відносин між фармацевтами і пацієнтами. Така діяльність регульована кодексом професійної етики, зокрема “Етичним кодексом фармацевтів” (Code of Ethics for Pharmacists) Сучасний фармацевт – це фахівець системи охорони здоров’я, член міждисциплінарної медичної команди, посередник між лікарем і пацієнтом; менеджер, здатний управляти ресурсами та інформацією, приймати відповідальні рішення, і готовий до лідерства в інтересах суспільства; наставник, що бере участь у підготовці молодих фармацевтів [2; 3].

Забезпечення якості вищої фармацевтичної освіти у Великій Британії здійснюється через процедуру акредитації – оцінку якості надання освітніх послуг закладом вищої освіти як освітньою установою чи перевірку освітньої програми на предмет її відповідності стандарту вищої освіти та вимогам професії. Акредитація проводиться компетентними уповноваженими органами або організаціями і дає закладу вищої освіти чи освітній програмі право присвоювати ступені вищої освіти та визнається споживачами освітніх послуг, працедавцями, професійними організаціями тощо.

Контроль за якістю вищої фармацевтичної освіти у Великій Британії забезпечується відповідними

Радами, експертними комісіями, департаментами, товариствами, а саме: Радою з оцінки якості вищої освіти (HEQC), Радами з фінансування вищої освіти Англії (HEFCE), Шотландії (SHEFC) та Уельсу (HEFCW), Агенцією забезпечення якості вищої освіти (QAA), Комітетом якості освіти (QAC), Генеральною фармацевтичною радою (General Pharmaceutical Council, GPC), Департаментом охорони здоров’я (Department of Health), Британською фармацевтичною студентською асоціацією (BPSA), Фармацевтичним товариством Північної Ірландії (PSNI), Департаментами медичної освіти Англії (HEE), Уельсу (HEIW), Шотландії (NES), Радою фармацевтичних шкіл, Королівським фармацевтичним товариством (RPS), Агентством професійних стандартів (PSA), Спілкою університетів (UUK) та ін.

Провідною установою у підготовці необхідних заходів щодо оцінки якості вищої освіти є Агенція забезпечення якості вищої освіти. Головна її місія – співпраця із закладами вищої освіти у напрямі забезпечення якості вищої освіти, фінансової підтримки, постійного удосконалення; забезпечення інформацією щодо кількості здобувачів та випускників з високим рівнем підготовки; розвитку та розробки єдиних стандартів щодо освітніх ступенів та кваліфікацій; інформуванні закладів вищої освіти про надання грантів та статусів; визначенні критеріїв до стандартів в окремих галузях підготовки; оприлюдненні результатів практичної перевірки; розробці програм контролю та якісної перевірки на рівні як закладів вищої освіти, так окремих освітніх програм. Агенція здійснює аудит освітньої діяльності понад 180 університетів, які утворилися як 800 років тому так, і у новому столітті [5].

Оцінювання якості вищої фармацевтичної освіти здійснюється за двома напрямками: загальна оцінка їх діяльності, яка здійснюється Радою з оцінки якості вищої освіти; предметна оцінка (оцінка якості окремих освітніх програм), яка проводиться Радою з фінансування вищої освіти. Процедура оцінювання якості освітніх програм MPharm має трифазову структуру. Перша фаза – самоконтроль якості освітньої підготовки всередині закладу освіти – “внутрішня експертиза”. Друга фаза – аудит якості вищої освіти, який проводиться групою експертів Комісії з оцінки якості, призначених Радою з оцінки якості вищої освіти – “зовнішня експертиза”. Комісія з оцінки якості освіти отримує регулярні звіти від Агенції забезпечення якості освіти, готує підсумковий звіт з кожного циклу та інформує Раду з фінансування вищої освіти та Департамент про стан забезпечення якості вищої освіти в країні та перспективи її розвитку. Третя фаза – аналіз результатів внутрішньої та зовнішньої експертизи, підсумковий вирок Ради з фінансування вищої освіти і публікування звітів.

Важливу місію у забезпеченні якості фармацев-

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

тичної освіти виконує Королівське фармацевтичне товариство (RPS), яка полягає у популяризації фармацевції як авангарду охорони здоров'я та безпеки, а також підтримці і розвитку фармацевтичної освіти й визнанню якості професійної кваліфікації британських фармацевтів у світі. З часу заснування Товариства (1841) має міжнародне визнання та унікальний статус у фармацевтиці, відстоює й популяризує професію фармацевта в нових умовах, регулює політику у фармацевтичній галузі, розробляє стандарти фармацевтичних і освітніх послуг.

Заслуговує на увагу діяльність Міжнародної фармацевтичної федерації (International Pharmaceutical Federation, FIP), до складу якої входять відомі фармацевтичні асоціації Великої Британії, Німеччини, Франції, Австрії та ін. (понад 153 організації), які переймаються проблемами фармацевтичної науки та освіти. Організації активно працюють над уніфікацією підходів до вимог та забезпечення якості фармацевтичної освіти, комунікацій з питань регулювання аптечної справи, поширення інформації про наукові дослідження, зміцнення міждержавних домовленостей з питань освіти, охорони патентів та торгових марок, стандартизації лікарських засобів, проведення загальноєвропейських фармацевтичних форумів, формування загальних медичних парадигм. Через національні організації понад чотири мільйони фармацевтів, вчених-фармацевтів і педагогів-фармацевтів у всьому світі залучені до удосконалення підходів до забезпечення якості професійної підготовки фармацевтів [11]. Підтримка й розвиток системи фармацевтичної освіти та забезпечення охорони здоров'я кваліфікованими фахівцями є пріоритетними завданнями федерації. Стратегічні цілі освітньої ініціативи федерації (FIPed) включають створення глобальної платформи для обміну досвідом, наставництва та навчання представників академічного середовища, сфокусованого на формування лідерських якостей, професійних та педагогічних компетентностей викладачів. Найважливішими цілями є вироблення загальних підходів та стандартів фармацевтичної освіти, поширення передових ідей і методик, формування ефективної освітньої політики, а також реалізація цієї політики на глобальному, регіональному та національному рівнях. Освітня ініціатива FIPed спрямована на впровадження інновацій у сфері фармацевтичної науки та практики, що сприяють підвищенню якості, доступності та ефективності надання послуг в сфері охорони здоров'я. Спільно з Королівським фармацевтичним товариством федерація реалізує довгостроковий проєкт з моніторингу трудових ресурсів

у фармацевтичній галузі, що базується на даних з 90 країн [1].

Висновки. Таким чином, система забезпечення якості вищої фармацевтичної освіти Великої Британії ґрунтується на принципах прозорості, гнучкості, підзвітності, справедливості, співпраці, прогностичності. Дієвими інструментами забезпечення якості професійної підготовки фармацевтів є моніторинг (зовнішній та внутрішній), який сприяє вчасному коригуванню результатів навчання та шляхів досягнення цілей навчання. Використання британського досвіду сприятиме удосконаленню системи забезпечення якості вищої фармацевтичної освіти України.

REFERENCES

1. FIP Global Pharmacy Workforce Report. 2009 [cited 10 February 2012]. URL: http://www.fip.org/programmesandprojects_pharmacyeducationtaskforce_humanresources?filaname=fip2009%20. [in English].
2. FIP Statement of Policy on Good Pharmacy Education Practice. URL: <https://www.fip.org/file/1518>. [in English].
3. FIP Statement of Professional Standards Continuing Professional Development. URL: <https://www.fip.org/file/1544>. [in English].
4. Foundation Pharmacist Framework (2019). URL: <https://www.rpharms.com/resources/frameworks/foundation-pharmacist-framework-fpf> [in English].
5. Quality Assurance Agency for Higher Education. URL: <http://www.qaa.ac.uk>. [in English].
6. RPS Education Directorate plans for 2019 and beyond URL: <https://www.rpharms.com/Portals/0/RPS%20document%20library/Open%20access/Support/HEAG%20-%20documents/Summary%20notes%2012.18/RPS%20Education%20Directorate-Gail%20Fleming.pdf?ver=2019-01-16-131012-800>. [in English].
7. RPS Strategy 2021–2026. URL: <https://www.rpharms.com/about-us/news/details/Our-new-strategy-2021-2026>. [in English].
8. Shaping the future of pharmacy education. URL: <https://www.rpharms.com/recognition/all-our-campaigns/shaping-the-future-of-pharmacy-education>. [in English].
9. Standards for the initial education and training of pharmacists (2021). URL: [file:///D:/Downloads/standards-for-the-initial-education-and-training-of-pharmacists-january-2021_1%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/standards-for-the-initial-education-and-training-of-pharmacists-january-2021_1%20(1).pdf). [in English].
10. The RPS curriculum quality framework. URL: <https://www.rpharms.com/Portals/0/Consultant/RPS%20curriculum%20quality%20framework.pdf?ver=2020-09-01-144025-410>. [in English].
11. The International Pharmaceutical Federation. URL: <https://www.fip.org/about> [in English].
12. UK Quality Code for Higher Education (2018) URL: <http://www.qaa.ac.uk/assuringstandardsandquality/quality-code>. [in English].

Стаття надійшла до редакції 14.02.2023

